

De zoönomische jaarcyclus

Handleiding versie 1 – juli 2023

De zoönomische* jaarcyclus is een doorlopend, gestructureerd leerproces dat Zoöps* doorlopen. Aan de hand van dit leerproces ontdekt een Zoöp stap voor stap hoe ze symbiotisch* kan functioneren in de ecosystemen waaraan ze deelneemt.

Vijf vragen

De jaarcyclus werkt met vijf vragen, die een Zoöp elk jaar beantwoordt. Het zijn varianten van de basisvragen die elke ecooloog stelt aan een ecosysteem of habitat. Wie leven er? Hoe zit hun leefwereld in elkaar? Hoe voorzien ze in elkaars levensbehoeften? Specifiek aan Zoöp is dat deze vragen niet alleen worden gesteld over de planten, dieren, microben en geologische formaties, maar over alle lichamen die samen een Zoöp vormen. Ook de gebouwen, hekken, paden, tegels, verlichting, waterhuishouding, energievoorziening, toeleveranciers, regels en contracten, enzovoort worden bekeken als deelnemers aan ecosystemen.

Door hetzelfde woord - lichamen* - te gebruiken voor al die verschillende soorten aanwezige dingen, is het makkelijker te zien dat ze deel uitmaken van dezelfde werkelijkheid. Hoewel al die lichamen heel verschillende eigenschappen kunnen hebben, vertonen ze met elkaar één groot verband. Lichamen zijn altijd zelf opgebouwd uit andere lichamen, en nemen allemaal deel aan grote lichamen. Met andere woorden: in een Zoöp wordt er van uitgegaan dat alle lichamen collectieve lichamen* zijn.

De vijf vragen van de jaarcyclus zijn:

- (1) Identificeren: welke lichamen vormen de Zoöp?
- (2) Luisteren & waarnemen: Wat zijn de leefwerelden van deze lichamen?
- (3) Karakteriseren: Vormen deze lichamen degeneratieve, regeneratieve of neutrale lichamen?
- (4) Focussen: op welke van de degeneratieve* relaties moeten we ons richten, om deze te veranderen in een regeneratieve* relatie? Welke zijn het meest urgent? Waar kunnen we met onze organisatie effectief aan werken? (alleen, of in samenwerking met andere organisaties)
- (5) Ingrijpen: Hoe en wanneer moeten we in deze degeneratieve relatie ingrijpen om hem te veranderen in een regeneratieve relatie?

Kwalitatieve kaart als uitgangspunt

Met het beantwoorden van de eerste drie vragen maakt de Zoöp een kwalitatieve* kaart van de ecologische relaties waaraan ze deelneemt. De eerste keer dat ze dit doet, vormt de nulmeting van de zoönomische (sociaal-ecologische) integriteit van de organisatie en haar operationele sfeer. Met deze nulmeting als uitgangspunt stelt de Zoöp concrete doelen (> Focussen) voor verbetering van haar ecologische relaties en pleegt ze interventies (> Ingrijpen) om deze doelen te bereiken. De documentatie van de jaarcyclus wordt publiek gemaakt.

Vraag 1 Identificeren

Welk anders-dan-menselijk leven woont in of bezoekt de Zoöp? Bomen? Vogels? Bodemleven? Insecten? Welke menselijke artefacten vormen de structuur van de Zoöp? Hekken? Gebouwen? Wegen? Ondergrondse infrastructuur? Bodemlagen? Welke juridische lichamen vormen de Zoöp? Contracten en contractpartijen? Eigenaars / verhuurders? Huurders? Wetten en gemeentelijke verordeningen? Brandweerregels? Welke organisatorische lichamen spelen een rol? Bestuur? Produktieteams? Management? Communicatieteam? Welke andere menselijke sociale clusters zijn relevant?

Belangrijk op te merken is dat het onmogelijk is om deze vraag compleet te beantwoorden. Wel is het goed mogelijk om te zien waar je moet beginnen – met andere woorden: welke lichamen belangrijk zijn in de vorm van de Zoöp. Door de jaarcyclus te volgen, verdiept en verfijnt de kennis van een Zoöp elk jaar.

Activiteit: Beantwoord de vraag welke organisatorische, juridische, technologische, menselijke en meer-dan-menselijke en andere lichamen tezamen vormgeven aan de Zoöp. De Zoöp krijgt niet slechts vorm door de lichamen die er deel van uitmaken, maar ook door lichamen en krachten van buitenaf.

Resultaat: Een overzicht van de belangrijkste actoren die van binnen en van buiten de vorm van de Zoöp bepalen.

Vorm: Maak in ieder geval een lijst. Terwille van documenteerbaarheid online en latere specificatie is het handig dit in een spreadsheet te doen. Daarnaast zijn foto's handig en kan het maken van een tekening leerzaam zijn, als begin van een kwalitatieve kaart. Belangrijk is om altijd de datum toe te voegen bij de informatie die wordt genoteerd, zo kan de ontwikkeling in de tijd ook gevolgd worden.

Vraag 2 Luisteren en waarnemen

Hoe nemen de lichamen die de Zoöp vormen hun wereld waar? Wat is hun leefwereld of Umwelt*? Wat zijn hun zintuigelijke vermogens en wat zijn de voornaamste signalen waarop zij reageren en hun (eventuele) keuzes baseren?

Activiteit: Beantwoord de vraag hoe de leefwerelden van de lichamen die de Zoöp vormen functioneren.

Resultaat: Van de lichamen die de Zoöp vormen wordt genoteerd wat ze merken van hun buitenwereld, of zij elkaar kunnen waarnemen en hoe ze direct of indirect kunnen interacteren. De menselijke deelnemers aan de Zoöp leren hun Zoöp te zien vanuit een hele reeks andere perspectieven.

Vorm: Voeg in ieder geval ook tekstuele informatie toe aan de lijst met lichamen van vraag 1. Daarnaast kunnen hierbij allerlei andere (artistieke en wetenschappelijke) vormen van documentatie een rol spelen, die de ervaringen en perspectieven van meer-dan-menselijke lichamen (of van andere mensen) invoelbaar maken. Geluidsopnames, verschillende soorten data, foto's, tekeningen etc.

Vraag 3 Karakteriseren

Vormen deze lichamen degeneratieve relaties, waarin stelselmatig sommige lichamen voordelen ondervinden en andere lichamen schade ondervinden? Of vormen ze regeneratieve relaties, waar alle betrokken lichamen bij gedijen? Hoe handelen de verschillende lichamen naar elkaar? Ondersteunen, belemmeren of negeren ze elkaar?

Bij deze vraag komen aspecten als emissies, afvalstromen, lichtvervuiling, geluidsoverlast, water vasthouden of juist door laten stromen aan de orde. Voor levende lichamen gaat het ook over de vragen in verband met woon-gelegenheid / habitat, veiligheid, voedsel, de mogelijkheid tot het vormen van relaties en voortplanting bieden en keuzevrijheid hierbij.

Het beantwoorden van deze vraag vormt een eerste kritische diagnose van de ecologische integriteit* van de Zoöp. Hiermee komen de pijnpunten in de organisatie en haar operationele sfeer aan het licht, en ook de drukpunten: de aspecten waarin kan worden ingegrepen om de pijnpunten te verlichten.

Het werken met ecologische relaties in plaats van het werken met gangbare sustainability rapportages, maakt dat deelnemende lichamen kunnen zo nooit volledig worden gereduceerd tot gestandaardiseerde kwantitatieve eenheden. Een voorbeeld: de standaard wijze om over de

ecologische performance van een dieselauto te denken is iets als: een dieselauto van 1460 kg. stoot zoveel emissies per reiskilometer uit, heeft een levensduur van zoveel jaar en kost zoveel grondstoffen. Dat is belangrijke informatie, ook voor een Zoöp. Maar de dieselauto is kwestie doet nog veel meer, in verband met een grote hoeveelheid andere lichamen, wat ook van belang kan zijn. In degeneratieve zin: Hij neemt publieke ruimte in. Staat een groot deel van de dag stil. Is een zeer inefficiënte manier voor het vervoeren van één menselijk lichaam. Vraagt om verharde grond, parkeerplek. Legitimeert winning van fossiele brandstoffen. Isoleert passagiers van hun omgeving. Benadrukt private waarden versus publieke waarden. In regeneratieve zin: maakt de Zoöp bereikbaar voor mensen die niet met het openbaar vervoer kunnen. Als samen wordt gereisd: bevordert sociale relaties.

Door met ecologische relaties te werken, wordt de neiging om complexe verschijnselen te analyseren en tot eenvoudige deeltjes terug te brengen, vermeden. Zoöp vraagt inherent om een holistische benadering.

Activiteit: Beantwoord de vraag of en hoe de lichamen die met elkaar de Zoöp vormen elkaar ondersteunen in hun kwaliteit van leven, of dat zij elkaar belemmeren of negeren.

Resultaat: Een diagnose van de ecologische integriteit van de Zoöp. Inzicht in zowel de gezond functionerende aspecten, als in de degeneratieve processen en relaties.

Vorm: hier is tekenen (en hertekenen) erg behulpzaam. Documenteer daarnaast ook tekstueel. Een voorbeeld van een bundel relaties:

- Bramenstruiken in relatie tot (x) fietspad: bramen overwoekeren het fietspad, en de fietsenstalling. Dit maakt ons minder bereikbaar per fiets, (= degeneratief, beperkt sociale relaties, stimuleert mogelijk autogebruik?)
- Bramenstruiken x vogels, insecten, mensen: bramen voeden vogels, bijen en vlinders, die helpen bramen verspreiden (= regeneratief)
- Insecten x vogels x bramen: insecten voeden vogels, vogels verspreiden zaden, zaden maken Bramen, bramen voeden insecten (= regeneratief)
- Auto's x medewerkers: auto's gebruiken erg veel energie voor het vervoer van weinig mensen, isoleren mensen zintuigelijk en politiek van hun omgeving, onderstrepen private waarden in plaats van publieke, staan de hele dag niets te doen, ruimte in te nemen, sommige medewerkers rijden samen, (nader uit te werken) versterken dan relaties (maar alles tesamen= degeneratief)
- Parkeerplaats x bodemleven: parkeerplaats houdt water, licht, wind, pollen, zaden weg van de bodem. (=degeneratief)
- Parkeerplaats x auto's : parkeerplaats trekt auto's aan, auto's legitimeren parkeerplaats (=regeneratief)
- Bodemleven x plantengroei x insecten x vogels = regeneratief
-

Vraag 4: Focussen

Aan welk van de (clusters van) degeneratieve relaties gaan we dit jaar (en mogelijk langer) werken om ze te transformeren in regeneratieve relaties? Welke zijn het meest urgent? Met welke kunnen we binnen onze eigen organisatorische capaciteiten uit de voeten? Voor welke relaties moeten we samenwerken? Met wat voor andere partijen? Hier zal vaak enig onderzoek bij komen kijken.

Activiteit: Formuleer op basis van de antwoorden op vraag 1 tot en met vraag 3 concrete regeneratieve doelen om de ecologische integriteit van de Zoöp te verbeteren. Beredeneer waarom deze doelen in de gegeven omstandigheden het best zijn om te stellen.

Resultaat: Een beredeneerde lijst met regeneratieve doelen die de Zoöp het komend jaar wil bereiken.

Vorm: Tekst.

Vraag 5: Ingrijpen

Om de doelen te bereiken worden specifieke ingrepen gepland in het doen en laten van de Zoöp. Ingrijpen is het proces van het daadwerkelijk doorvoeren van veranderingen in de ruimtelijke ordening, de managementpraktijk of het relationele weefsel van de Zoöp. Elk jaar zal een Zoöp meerdere interventies uitvoeren om degeneratieve relaties om te zetten in regeneratieve relaties. Door in kaart te hebben gebracht welke lichamen welke soorten relaties met elkaar hebben, wordt de reikwijdte aan mogelijke keuzes voor interventies duidelijk.

De Spreker voor de Levenden helpt de Zoöp deze stappen te doorlopen en staat de Zoöp bij met benodigde kennis en expertise. Een Zoöp zet zich in voor meerdere jaarlijkse ingrepen, maar zet zich ook in om in al haar functioneren te streven naar grotere ecologische integriteit.

Activiteit: Het formuleren, plannen en implementeren van specifieke interventies in het doen en laten van de Zoöp om de regeneratieve doelen te bereiken. Het bepalen van de interventies wordt gedaan door de Zoöp in samenwerking met de Spreker, op basis van het beoogde regeneratieve effect, de ecologische urgenties en met het oog op organisatorische capaciteit van de Zoöp. Tenminste elk kwartaal maakt de Zoöp publiek kenbaar wat ze aan ingrepen in verband met hun regeneratieve doelen hebben gepleegd, en wat daar van het effect is.

Resultaat: Een reeks veranderingen in de processen, eigendommen, afspraken, aandachtspunten en andere aspecten van de operationele sfeer van de Zoöp, die met elkaar degeneratieve sociaal-ecologische relaties omzetten in regeneratieve relaties.

Vorm: naast de (uiteenlopende) vormen waarin interventies kunnen worden gedaan, worden ze ook gedocumenteerd.

Evalueren

Het zoönomisch jaar volgt het zonnejaar, en loopt dus gelijk aan de seizoenen, om synchroon aan de ritmes van meer-dan-menselijk leven te werken. De winterperiode is gewijd aan evaluatie. Hoe hebben onze ingrepen uitgepakt? Wat heeft gewerkt? Hoe? Wat heeft niet gewerkt? Waarom? Wat hebben we bereikt ten aanzien van onze regeneratieve doelen? Wat hebben we geleerd over de lichamen die onze Zoöp vormen en hun relaties? Wat hebben we geleerd over onze doelen? Over onze interventies?

Deze evaluatie wordt gedocumenteerd en publiek gemaakt. Op basis hiervan worden regeneratieve doelen bijgesteld, of nieuwe doelen geformuleerd en worden nieuwe interventies bedacht en gepland. Het nieuwe zoönomisch jaarplan wordt uiterlijk 31 januari gepubliceerd.

Ook wordt geëvalueerd hoe de samenwerking met de Spreker voor de Levenden is verlopen, en of de Spreker eventueel aan andere processen in de organisatie zou moeten deelnemen. Nieuwe regeneratieve doelen, of nieuwe specifieke aandachtspunten voor de Spreker, kunnen betekenen dat de Zoöp Zaken (bijlage in het Zoöp contract) voor het komende jaar worden aangepast. In het licht van eventuele nieuwe regeneratieve doelen is het ook mogelijk dat er behoefte is aan een Spreker met een ander soort expertise.